

Список використаних джерел

1. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : наказ Генеральної прокуратури України від 06 квіт. 2016 р. № 139. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 12 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.

3. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08 лют. 2019 р. № 100. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0914-19>.

4. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. / С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, В. В. Бурлака та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

Самодін Артем Володимирович,

завідувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Нормативно-правова конструкція кримінального процесуального законодавства ще у 2012 року передбачала запровадження нового для теорії та практики юриспруденції комплексного поняття «кримінальне правопорушення», який за своєю суттю об'єднував категорії «злочин» та «кримінальний проступок». Такий підхід слугував підґрунтям упровадження двох форм досудового розслідування як «дізнання» та «досудове слідство», з відповідним процесуальним статусом окремих суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності. На перший погляд, це відповідало потребам судово-слідчої практики, а швидке реформування та створення окремих органів кримінальної юстиції, зокрема й підрозділів досудового розслідування (наприклад, НАБУ, ДБР), з огляду на суспільну небезпечність окремих кримінальних правопорушень у межах підслідності, визначених кримінальним та кримінальним процесуальним законодавством, забезпечувало належну реалізацію державної політики та положень Конституції України у сфері кримінального судочинства з врахуванням суспільних та політичних запитів. Інформатизація окремих елементів кримінального провадження, наприклад створення системи ЄРДР, слугувало

гарантією реалізації загального завдання щодо швидкості та неупередженості досудового розслідування.

Водночас, довготривалість прийняття законодавства щодо введення в дію інституту кримінальних проступків та переформатування кримінального законодавства у цьому напрямі, визначення суб'єктів, які будуть їх розслідувати та меж їхніх повноважень, у продовж семи років створювало суттєві проблеми щодо ефективності діяльності органів кримінальної юстиції.

Довгоочікуваною подією у цьому напрямі стало прийняття наприкінці 2018 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (набуде чинності 01.01.2020) (далі – Закон). Адже дійсно, як зауважували автори законопроекту чинний КК України містить приблизно 780 складів злочинів, із яких близько 200 (що становить чверть) за кваліфікацією є злочинами невеликої тяжкості, а в загальній кількості розслідуваних злочинів тяжкі та особливо тяжкі складають четверту частину, а злочини невеликої тяжкості або середньої тяжкості, такі як некваліфіковані крадіжки, шахрайства (частини 1 статей 185, 190 КК України) та легкі тілесні ушкодження (стаття 125 КК України), становлять майже 50 % від усіх розслідуваних [3]. Така ситуація підтверджується й окремими статистичними даними, зокрема у продовж 2019 року органами досудового розслідування Національної поліції України зареєстровано в ЄРДР майже 36 тис. злочинів проти життя і здоров'я особи (завершено розслідування з обвинувальним актом у майже 13,5 тис.), при цьому особливо тяжких – 5585, тяжких – 1609, середньої тяжкості – 2672, невеликої тяжкості – 25933 [4]. Тому залишення однакової процедури досудового розслідування для як для злочинів так й кримінальних проступків призводить до затягування розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, необґрунтованої тяганини при розслідуванні злочинів невеликої тяжкості, розосередження діяльності слідчих апаратів, підвищенню навантаження на слідчих органів досудового розслідування за наявних умов кадрового дефіциту. Всі ці проблеми мав би вирішити зазначений Закон.

Окрім нормативних питань кримінально-правового, кримінально-процесуального та організаційного характеру, які поки що залишаються у зв'язку із реалізацією окремих положень Закону, виникають нові напрями подальшого розвитку та удосконалення окремих положень теорії та практики криміналістики, з огляду на криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень.

У теорії криміналістики криміналістичне забезпечення розглядається як діяльність із розроблення та залучення

криміналістичних рекомендацій, що ґрунтуються на теоретичних засадах криміналістики, правоохоронними органами з метою розслідування злочинів, інших правопорушень, а його складовими виступають техніко-криміналістичні, тактико-криміналістичні та методико-криміналістичні складові [7, с. 414]. У свою чергу, криміналістичні методи, прийоми і засоби провинні бути підпорядковані вимогам кримінально-процесуального закону [6, с. 20].

До прийняття зазначеного Закону наука криміналістики як правило оперувала поняттям «злочин», у свою чергу у науковій та навчально-методичній криміналістичній видання мають враховувати й нову нормативну конструкцію як «кримінальне правопорушення» у випадках розгляду питань пов'язаних із узагальненням понять як «злочин» та «кримінальний проступок», адже відповідно до Закону ст. 12 КК України передбачає поділ кримінальних правопорушень на кримінальні проступки і злочини. У свою чергу злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі.

Така ситуація стосується й щодо використання у криміналістичних положеннях з інших термінологічних конструкцій, зокрема: «злочинних» – «кримінально-протиправних», «злочинна діяльність» – «кримінально протиправна діяльність», «злочинна група» – «кримінально протиправна група», «злочинний намір» – «кримінально протиправний намір», «злочинність» – «кримінальна протиправність», «злочинець» – «особа, яка вчинила кримінальне правопорушення», «корупційний злочин» – «корупційне кримінальне правопорушення».

З'являється новий суб'єкт розслідування як дізнавач, що здійснюватиме, відповідно до положень підслідності досудове розслідування кримінальних проступків, а також керівник органу дізнання. Водночас, з огляду на теоретичні положення криміналістичної тактики, дізнавач як і слідчий у межах кримінального провадження матиме право проводити огляд місця події, обшук затриманої особи, опитувати осіб, вилучати знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання, а також проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, а також доручати відповідним оперативним підрозділам їх проведення у випадках, установлених КПК України.

Одним із важливих елементів предмета криміналістики є процеси збирання, дослідження, оцінки та використання доказів [5, с. 6]. У зв'язку із цим, теоретичні засади криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних проступків відтепер мають враховувати, що для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР може бути: відібрано пояснення; проведено медичне освідчування; отримано висновок

спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей, а результати такої діяльності належать до процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених статтею 84 КПК України джерел доказів.

На ефективність та результативність планування криміналістичної та процесуальної дізнавача, обрання тактичних прийомів та їх комбінацій у межах слідчої ситуації впливатиме й фактор часу у межах строків розслідування кримінальних проступків, особливості затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок та вилучення у неї речей, а також підстави проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших дій учасників кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків.

У межах методики розслідування злочинів потребуватимуть дослідження питання пов'язані із кримінальними правопорушеннями щодо керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, адже відповідно до Закону відповідальність за них передбачається ст. 2861 КК України.

З врахуванням викладеного, зауважимо й те, що у методиці розслідування кримінальних правопорушень доцільно розробляти наукові положення та рекомендації щодо організації та проведення досудового розслідування у формі дізнання, а також визначити механізми запобігання їхнім окремим категоріям.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : пояснювальна записка до проекту Закону України від 20.04.2018 № 7279-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63928.

4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення : звітність за січень-вересень 2019 р. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&c=fo.

5. Криміналістика: підручник : у 2 т. Т. 1 / Ю. В. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с.

6. Криміналістика : підручник / Ю. П. Аленін, Л. І. Аркуша, О. О. Подобний, В. В. Тіщенко та ін. / за ред. В. В. Тіщенка. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2017. 556 с.

7. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 492 с.

Талалай Дмитро Володимирович,
начальник наукової лабораторії науково-організаційного центру Національної академії СБУ, доктор юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Протидія злочинності як окремий напрям державної політики передбачає реалізацію комплексу заходів у тому числі й щодо розвитку і вдосконалення механізмів функціонування кримінальної процесуальної діяльності, які відповідатимуть характеру і масштабам злочинності сьогодення.

На нашу думку, оптимізація діяльності органів досудового розслідування є одним з ключових питань, комплексне вирішення якого є достатньо актуальним як для теорії, так і практики вітчизняної системи правоохоронних органів.

Одним з проблемних аспектів, які вже досить тривалий час дискутується у фахових колах, є можливості зменшення навантаження на органи досудового розслідування за рахунок застосування альтернативних або спрощених підходів до розслідування злочинів невеликої тяжкості. На нашу думку, подібні ініціативи заслуговують на увагу, адже у більшості випадків оперативність та швидкість розслідування кримінальних правопорушень будь-якої категорії тяжкості залежить саме від їх кількості з розрахунку на одного слідчого правоохоронного органу.

Сьогодні, на думку багатьох фахівців, одним з можливих варіантів вирішення такого завдання є впровадження інституту кримінальних проступків в систему кримінального та кримінального процесуального законодавства.